

In diesem Bande fehlen die Schriften Nr 39-41.

21. Sep. 1955.

Suchier.

Nr. 60.2.

DISPV TATIO PHILOLOGICA, 23-
1851
52
DE
M E S S I A
INSTAR SALVBERRIMAE
PLANTAE NASCITVRO,

Ad effatum Ezechielis XXXIV. com. 29.

PRAESIDE, ET AVCTORE

IOANNE RVDOLPHO KIESLINGIO

D. ET PROF. PVBL. ORDIN.

H A B I T A

DIE XX. SEPTEMBR. A. R. S. MDCCXLVIII.

R E S P O N D E N T E

IOANNE CHRISTIANO BEVTNERO

FREYBVRGENS. THVRING.

S. S. THEOLOG. CVLTORE. *bg.*

L I P S I A E

EX OFFICINA LANGENHEMIANA.

DISPUTATIO PHILOLOGICA

M E S S I A

IN STAR SALVBERIMAE

PLANTAE KASOVITRO

Ab Johanne Friedricho Xaxian, cum sa

praeside Johanne Avogadro

IOHANNI EVBOIINO KRESLINGIO

DEI PROR. PUBL. ORDIN.

IN AUSTRIA

ANNO DOMINI MDCCLXXIII

IOHANNIS CHRISTIANI DEUTNERO

IN THEODORICIS

IN STAR

IN CURIA KASOVITRO

ILLVSTRISSIMO COMITIBVS
SVPREMI PER TERRAS SAXONICAS
ECCLESIASTICI SENATVS
ILLVSTRISSIMO PRAESIDI,

ITEMQVE

ILLVSTRIBVS, MAGNIFICIS, SVMME REVERENDIS,

CONSVLTISSIMIS, AMPLISSIMIS

SACRAE EIVSDEM CVRIAE

CONSILIARIIS

ET

ASSESSORIBVS,

VIRIS

DE ECCLESIA ET REPUBLICA IMMORTALITER MERITIS,

MAECENATIBVS ATQVE PATRONIS

AETERNVM COLENDIS,

CVM PERENNIS PROSPERITATIS VOTO ARDENTISSIMO

HAS DICAT PAGINAS

IO. CHRISTIANVS BEVTNER.

ILLVSTRISIME COMES,
VIRI ILLVSTRES ET MAGNIFICI,
MAECENATES INDVLGENTISSIMI,

Audaciae ignoscetis, qua ad sacrata honorum
VESTRORVM fastigia veneranda, ani-
mus impellitur eius, qui Indulgentiae VE-
STRAE tot et tam praeclara passim intuitus
exempla, in eandem non potuit non spem erigi,
qua tot numero et antea nixi sunt, rerum sua-
rum prospero laetantes nunc euentu. Subtimidum
autem, et verentem tantis aliquid Nominibus conse-
crare, vnde studii Academici non nisi leuiter ratio
cognoscatur, causa, quae nihilominus haud segniter
incitaret,

incitaret, non vna fuit. Adiutus nempe ad studia felicius prosequenda, Potentissimi Regis (cuius perennet vita et felicitas!) munificentia, id agitare pro virium tenuitate debui, ut studiorum rationem, gratique animi iis offerrem testificationem, Potentissimi qui Regis nutu, rei cum Ecclesiasticae, tum literariae, omnisque publicae fortunatum prouebunt statum. Causa mouit et alia, cum, peracto studiorum curriculo, deesse cernerem, suo qui honestum illud tueretur auspicio propositum, publicum aliquod, Dei propitii auxilio, administrandi munus. Quare id mihi persuasissimum habens, nulla alia re, quam VESTRO, Indulgentissimi Maecenates, summo fortunam meam, omnemque salutem Patrocinio contineri: non potui, quin, quod precibus demississimis sibi omnes expetunt, idem a VOBIS humillime exorarem. Aequis igitur accipite animis has paginas, in sacro occupatas argumento, haud mei quidem foetum ingenii, leuem tamen mea etiam ex parte conatum, quo humillimam in Maecenates Summos pietatem testarer.

VESTRA

*VESTR*A autem fretus *Indulgentia*, nihil praeterea nunc addo, nisi quod pro *Incolumitate VESTRA*, immortalis Deo supplicans, uniter id, quod bonus quisque vovet ac postulat, precibus exorem, ut clementissimum Numen *VESTRAM* diutissime perennare iubeat gloriam pariter et felicitatem.

NOMINIBVS VESTRIS,

ILLVSTRISSIMO,

ILLVSTRIBVS ET MAGNIFICIS

LIPSIAE,

die 20. Septembr.

1748.

CLIENTI SVBIECTISSIMVS

IO. CHRISTIAN. BEVTNER.

DE
MESSIA INSTAR SALVBERRIMAE
PLANTAE NASCITVRO.

§. I.

Tam vastum, amplumque sapientiae, bonitatis, et omnipotentiae diuinae campum nobis demonstrat regnum naturae, vt nullum gramen tam vile, et exiguum sit, quod non possit nobis luculenta, de optimo rerum omnium conditore, statore, et gubernatore subministrare documenta. Quin in eo potissimum summi Numinis sapientia latet, vt, quo vilior, et leuior nostro aspectu est herba, tanto quoque illustrior, et excellentior sit diuini creatoris sapientia. Quod si enim artificum admiramur artem, qua stupendas machinas, ingentesque rerum moles, cum omnibus partibus necessariis in minutissimam formam affabre redigere possunt, iniqui profecto rerum diuinarum aestimatores essemus, si sapientissimi conditoris huius vniuersi potentiam, et sapientiam in rebus minimis conspicuam negligere vellemus. Quae vero maior potest existere sapientia, illa, quae in gramine, floribus, plantis, et huminascentibus prensis manibus offenditur, vt *ζητεῖν τὸν κύριον εἰ ἀραγε φυλακίσειαυ αὐτὸν, καὶ ἔυροίεν*, haud difficile sit. AG. XVII, 27. Etenim plantae fertile solum nactae, et felici coeli influxu auctae cito exsurgunt, suosque radios tam suauiter spargunt, vt amoenissimum nobis

praebant spectaculum. Temerarium foret tam felix, foecundumque plantarum, fruticumque incrementum laborioso, et operoso mortalium studio vindicare, quum in vado sit, omnem hominum rei agrariae deditorum operam esse inanem, et deperditam, nisi diuina accefferit benignitas. Verum enim, et extra controuersiam positum est illud diui Paulli effatum: *ὅτι ἅτε ὁ Φυτῶν ἐστὶ τι, ἅτε ὁ ποτίζων ἀλλ' ὁ ἀυξάνων* Θεός. I Cor. III, 7. Nolo iam extra circulos vagari, et in generationem, propagationem, et cultum plantarum inquirere, qua opera, vt alios silentio praeteream, eleganter, et docte defunctus est BERNHARDVS NIEWWETYTVS ^{a)}, quam indagandi gloriam rerum naturalium scrutatoribus relictam esse statuo. Prolixus quoque est CLAVDIVS SALMASIVS ^{b)}, in eruendis plantarum nominibus, quorum alia a loco, alia ab odore, alia a numero foliorum, alia a tempore, alia a colore, alia a sapore, et aliis affectionibus sunt petita, qua indagandi opera ego facile superfedeo. Singularem quoque circa plantas Iudaei habuerunt curam, illasque rebus sacris dicatas tanto habuerunt in pretio, vt de eardem ortu, decimatione, et eradicatione certas constituerint leges, quas apud Guilielmum SVRENHVSIVM ^{c)} in compendio deprehendes.

§. II.

Nec hoc solum nomine plantae nostro studio, et admiratione dignae videntur, sed et eo, quod ipsi mortales in sacris tabulis certo respectu cum plantis comparantur. Si enim viliorem hominis partem, quam corpus appellare solemus, vtroque consideres oculo, non deerunt argumenta, ex quibus hominem inter et plantam, si inprimis corporis structuram internam species, comparatio institui possit. ^{a)} Magnum tamen, immo iugens semper remanet inter hominem, et plantam discrimen, quod praestantia animae humanae constituit. Vfus nihil ominus est Spiritus sanctus hac similitudine,

a) Vid. Meditat. de Mundo. Meditat. XXIV. p. 377. seq.

b) Vid. Exercitat. de Homonym. Hyles Iatric. in Praefat. p. I. sq. Exercitat. Plinian. Tom. II.

c) Vid. Opp. Mischnic. Part. I. Tract. de iure Anni Septimi. p. 157. Tract. de Decimis. p. 283.

a) Vid. L'Homme Plante, à Potsdam, 1748.

litudine, et non solum nudos homines, qua ortum, et incrementum cum plantis contulit, sed et redemptorem generis humani plantam illustrem appellavit. En insigne, quo Messias mastatur, nomen his verbis apud Ezechielem Cap. XXXIV, 29. obuium: וְחַקְמָתִי לְהַם מִטַּע לֶשֶׁם וְלֹא־יִחְזוּ עוֹר אֲסָפֵי רַעַב: בְּחָרֶץ וְלֹא־יִשְׂאוּ עוֹן כְּלַמַּת הַגּוֹיִם: *Tum excitabo illis plantam in nomen; nec erunt amplius congregati ad famem in terra, neque portabunt amplius ignominiam gentium.* Operae duximus pretium hoc praestans oraculum nostris collustrare commentationibus, illud cum aliis, quae lucem affundere possunt, accurate conferre dictis, et idem contra falsas interpretationes strenue vindicare.

§. III.

Non insolens esse diuinis scriptoribus, homines sub fasciis plantarum proponere, praeter sanctissimum, quod delibandum est, oraculum, alia quoque confirmant sacrae scripturae oracula, Psalmi CXLIV, 12. et Ies. LX, 21. et Cap. LXI, 3. obuia. Hoc quoque dicendi genere peruenuisse vsus est HOMERVS^a), cuius verba sicco pede haud transire debeo. Decantat Homerus luctum, animique moerorem, quo, ob mortem Patrocli, omnium fortissimi affecta est Theis, quae squalido luctu suppressa haec in verba erupit:

Κλύτε, κασίγνηται Νηρηίδες, ὄφρ' εὖ πᾶσαι
 "Εἰδὲτ' ἀκάρησαι, ὅσ' ἐμῷ ἐνὶ κήδεα θυμῷ.
 "Ωμοὶ ἐγὼ δεῖλῃ, ὅμοι δυσάριστο τόκεια,
 Ἡ' τ' ἐπεὶ ἄρ' τέκνον ὑνὸν ἀμύμονάτε, κραιτέρῳν τε,
 "Ἐξοχὸν ἠρώων, ὃ δ' ἀνέδραμεν ἐρνεῖ ἴσος,
 Τὸν μὲν ἐγὼ θρέψασα, Φυτὸν ὡς γυνῶν ἀλωῆς,
 Audite, sorores, Nereides, vt bene omnes
 Sciatis audientes, quanti meo insunt dolores animo.
 Heu mihi miserare, bei mihi infelicitate fortissimum enixae,
 Quae postquam peperam filium eximiumque fortemque,
 Praestantissimum heroum, isque succreuerat plantae similis,
 Hunc quidem ego educatum, tamquam plantam infoecundo
 loco agri.

A 3

Liberi

a) Vid. Iliad. z. XVIII. vers. 52. seq. p. 695. edit. Barnes.

Liberi enim instar tenuissimae plantae e gremio materno educi, lacte, et purissimo, nec non saluberrimo cibi genere nutriti, beneficio, et auxilio Numinis incrementa capiunt, et a teneris vnguliculis in pueros, iuuenesque praetextatos exsurgunt, iustamque virium mensuram, et corporis staturam, successu temporis, ex desiderio parentum, nanciscuntur. Enata mihi inde est fides, sanctissimum Dauidem, in delineanda sobolis, qua gaudemus, prosperitate, oculos suos, quasi in campum fertilissimum, et amoenissimum plantarum, herbarumque coniecisse, et suauem inter vtramque rem instituisse comparationem. Diuinus enim Psaltes beatam impiorum fortem considerans, eorum felicitatem his depraedicat verbis: **אשר כנינו כנטעים סגורלים כנערויהו** Dicunt; quia filii nostri (sunt) sicut plantae magnae factae in adolescentia eorum. Psalm CXLIV, 12. Quo in oraculo eadem voce **נטע**, quam adhibet Ezechiel, satis dextre, et scite vsus est. Nostrarum est partium huius vocis natales, et proprium significatum deinceps accuratius eruere, vt inter nos, de huius vocis praestantia, et sensu constet.

§. IV.

Si huius effati sensum spectes, tantum abest, vt felicitatem in prole sexus virilis, quae veluti planta bene culta exsurgit, et propullulat, conspicuam irrideat, aut despiciat Psaltes, vt potius, impiorum parentum castiget fastum, quo, hoc prosperitatis genere adornati, intumescere, sibi que mirum in modum indulgere solent. Eam beatitatis humanae partem quoque pius non denegat Deus, sed ipsos amplissima sobole quandoque instructos esse depraedicat, Psalm CXXVII, 3. 4. et CXXVIII, 6. Ornamento omnino, et emolumento cedit parentibus, eosdem esse liberis percultis, et sano corpore, in quo mens sana est, praeditis, ad propagandam familiam bene multis auctos, Psalm CXXVIII, 5. 6. Recitat proinde diuinus Psaltes hominum, quibus omnia ex animi voto fluunt, desideria, quibus sobolem, cui suas opes et dignitatem a maioribus acceptam relinquere possunt, anxie exposcunt. Reprehendit tamen tacito modo vanam, et fallacem, quam hi homines, in liberis vtriusque sexus collocare assuescunt, confidentiam. Etenim huius saeculi homines modo multitudine, modo pulcritudine, modo animi praestantia liberorum, qui naturam in tribuendis, et animi et corporis dotibus

dotibus habuerunt fauricem, delectantur, et huius felicitatis optime conscii, suis tantum confidunt rationibus, non ponderantes liberos amaras esse parentum dulcedines. Non igitur possum cum illis facere, qui haec verba, de oratione Dauidis interpretantur, qua exoptaret felicitatem, et prosperum sobolis suae incrementum, cui infidias struerent hostes. Inde etiam vox אִשָּׁר haberet significationem *suæ*, quae teste NOLDIO ^{a)} non prorsus insolens est. Ast si versum XI, et anxiam Dauidis orationem, vt Deus ipsum liberet a manu נָכַר בְּנֵי־נָכַר filiorum alienigenae seu huius saeculi, contempleris; si porro horum hominum iactantiam, quam in eodem comitate recitat Dauides, consideres, hanc orationem non pro voto Dauidis, sed recitatione verborum hominum cothurno incedentium, cum MART. GEIERO ^{b)} habebis. Duo ceteroquin argumenta, quae sanctissimus Dauides, veluti per transfennam indicat, inde comode petenda erunt, quorum primum est, copiosam, et formosam, quae ventii plantae admodum foecundae, crescit, et ad prouectionem corporis staturam exurgit, sexus nobilioris prolem, Deo acceptam esse ferendam, et in pretio habendam, eandemque multum voupatis, et decoris parentibus omnino adferre. Augetur in amplissima filiorum familia parentum felicitas, si filii a primis inde incunabulis, aetate, et virtutibus nitescunt, iusta corporis statura ex ephelis excedunt, et ad virilem feliciter adspirant aetatem. Alterum Dauidis argumentum est, grauis admonitio, ne parentes, filiis aucti, nimium huic colori credant, et in illis spem collocent, quia flos est caducus. Non solum ob filiorum vitam male compositam suo gaudio priuari, sed et praematura illorum morte hoc solatio, et ornamento, vel vno temporis puncto, quod accidit Eli, et Iobo, orbari possunt. Fragile igitur est, quod in liberis parentes quaerunt, felicitatis argumentum.

§. V.

Inli mine nostrae interpretationis nunc vox נִטְעָה seu מִטְעָה eruenda est, qua in opera nostrum studium haud perdemus. Verbum נִטְעָה planta a נָטַע plantauit, tamquam a sua radice descendit.

Pro-

a) Vid. Concordant. Particul. Hebr. p. 108.

b) Vid. Commentar. ad h. v. p. 259. 3.

Proprie significatur hoc nomine primo omne, quod vel terræ, vel muro infigitur. Deinde indicatur hoc verbo omne genus humani nascentium, et plantarum, quæ non naturæ beneficio crescunt, et exfurgunt, sed quarum femina terræ demandantur, et in frutices enatae in aliam terram arte transponuntur, quod hortulanis, et agrorum cultoribus potissimum, in plantatione fruticum, fragorum, arborum, et aliarum tenuissimarum plantarum sollemne est. Improprie deinceps hæc vox de hominibus, quos Deus omni felicitatis parte reddit beatos, et quasi prosperitatis fonte irrigat, sapius in sacra scriptura legitur. Ier. XII, 2. XXIV, 6. XXXII, 41. Eam ob causam ipsi, quos Deus in deliciis habet, fideles comparantur cum plantis, plantæque Domini appellantur. Ies. LX, 21. Cap. LXI, 3. Nec negligendum est, eundem verbi significatum crebrius de Ecclesia, quæ parvis nata principiis, sed suis successio- nibus, auxilioque diuino vsa, in amplissimam plantarum vbique conspicuarum creuit regionem. Psalm. LXXX, 16. Ies. V, 1. seqq. Nolo huic significatui indagando vterius inhaerere, qui ex GUIL- ROBERTSONIO, ^{a)} EDMUNDO CASTELLO ^{b)} aliisque aucto- ribus facile colligi potest.

§. VI.

Leuis insuper est opera sensum vocis נטע alio collustrare lo- co, quem nobis suggerit auctor librorum Chronicorum, qui tamen valde difficilis, et griphis nonnullis est obnoxius. Verba, quæ ad illustrationem nostri oraculi faciunt, 1 Paralipp. IV, 23. hunc in modum fluunt: **המה הקצרים וישבו נטעים וגררה ע** : **המה במלאכתו ישבוש** : *Isti sunt figuli, et habitatores plantarum et maceriei: cum rege in opere eius sedebunt ibi.* Ver- sionem septuaginta viralem si consulas, videbis eam mirum in modum ab hoc sensu recedere, et ex nominibus גררה ונטעים planta- rum, et maceriei facere nomina propria urbium, quas posteri Iudæ incoluissent. En illam versionem: Οὗτοι κερამεῖς οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἀταίμ καὶ Γαδίρᾳ μετὰ τῆ βασιλείας, ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτῆ ἐνίσχυσαν, καὶ κατόκησαν ἐκεῖ. *Hi figuli habitantes in urbibus Netaim*

a) Vid. Thesaur. Lingu. S. ad h. v. p. 586.

b) Vid. Lexic. Heptaglott. Tom. III. ad h. v. p. 2289.

Netaim et Gadera una cum rege, in regno eius inualuerunt, et habitauerunt ibi. Exercuit hic locus aliquantisper Interpretes, e quibus IO. CLERICVS ^{a)}, HVGO GROTIVS ^{b)}, MÜNSTERVS ^{c)}, nomina locorum, seu urbium, Netaim et Gadera dicta, et Regi Iudae subiecta intelligunt. Non inconcinnam esse hanc expositionem profiteor, sed auctorem horum librorum, qui procul dubio recentioris est aetatis, Netaim, tamquam villam, seu vicum, cuius testibus Hadriano RELANDO ^{d)} et Augustino CALMETO ^{e)} nulla sit in Palaestina mentio, adduxisse, aegre fero. Ast Gadera a laudato RELANDO ^{f)} et Adrichomio DELPHO ^{g)} et Thoma FVLLERO ^{h)} inter vrbes tribus Iudae recensetur.

§. VII.

Dubia exinde, et anceps orta est inter sacros Interpretes explicatio, quanam sententia altera sit potior praestantiorque. Vtrum illa verba de plantis, et macerie, an vero de urbibus, aut saltem vicis sint intelligenda. Si de urbibus, seu villis, quas hi artis figulinae periti incoluisse dicuntur, sententia est, nouus emergit scrupulus, quo in terrarum tractu hae vrbes quaerendae. Gadera, vti diximus, in tribu Iudae sita fuit; sed ignoratur Netaim. Si vero hi incolae, ex mente PISCATORIS ^{a)} fuerunt Israelitae, qui soluta captiuitate Babylonica, in terminis regni Babylonici remansissent, neque ad dulces patriae fines rediissent, noua gignitur difficultas, quia haec nomina omnino obscura manent. Demonstratu quoque difficile est, auctorem Chronicorum, quem teste S. V. GOTTLÖB CARPZOVIO ^{b)} plerique

a) Vid. Commentar. ad h. l. p. 526.

b) Vid. Tom. I. Annotat. ad h. l. p. 377.

c) Vid. Critic. Anglic. Tom. II. p. 193.

d) Vid. Palaestin. ex Monument. illustrat.

e) Vid. Op. Commentar. Tom. III. ad h. l. p. 18.

f) Vid. l. c. Lib. III. pag. 802.

g) In Theatro Terrae. S. de Tribu Iuda. p. 49. Conf. Eusebii, et Hieronymi Onomastic. urb. et Locor. Scriptur. S. p. 79.

h) Pisgah-Sight of Palestine. Book. II. Cap. XXIII. Iudah. p. 278.

a) Vid. Comment. ad h. l. p. 384.

b) Vid. Introduct. ad Libr. Bibl. V. T. Part. I. Cap. XVI. p. 286 seq.

plerique omnes Interpretes Esdras constituunt, in hoc posterorum Iudae catalogo, de sede eorum in Babylonia constituta agere, quum huic opinioni reliqua historiae capita non respondeant. Agitur tantum de profapia, et familia Iudae, qui huic tribui nomen dedit. Quin et auctor sedes, et vrbes, quas hi posteri incoluerunt, praeferit, et saltem artes, et opificia, quae nonnullae familiae inprimis tractarunt, quandoque addidit, quod v. 21. de sobole Selae fecit. Nec mihi credibile est hos tribus Iudae socios miseram apud Babylonios seruitutem suae, cui sub indulgentissimo Cyro redditi sunt, libertati praetulisse. Equidem non negauerim multos Israelitas decem tribuum in Assyriam deductos, sedem in hac peregrina terra fixisse, nec omnes sese Iudaeis ad arua patria redeuntibus associasse^c), sed id de reliquis duarum tribuum sodalibus adfirmare nollem. Nec AVGVST. CALMETO^d) suffragium detraherem, complures decem tribuum Israelitarum se Iudaeis ex captiuitate redeuntibus comites adiunxisse, quia apud Nehemiam et Esdras reliquae tribus ad paucitatem quidem redactae, commemorantur. Tanta enim natalis solis dulcedine, nec non ardentissimo rituum paternorum studio fuerunt capti, vt omnia potius, quam urbem, terramque promissam negligere. Quod si vero his Interpretibus largiar quosdam harum tribuum posteros, suam fidem, et patriam adeo eiuasse, vt loci forte, et aliorum emolumentorum temporarium amore allecti in Babylonia, et finitimis tradibus domicilium suum constituerint, non tamen illorum causa, qui ex his verbis, vrbium seu vicorum faciunt nomina, propterea triumphat, sed illa ipsa verba נַרְרָה et נְטַעִים plantationes, et maceries significantia, suam vim, et natiuam significationem, ob sensus flumen, et commodam rerum compagem optime retinere possunt. Quin et Matthaeus POLVS^e) licet anceps haereat, an de Iudaeis reducibus, an de Iudaeis in Babylonia vel Persia remanentibus, dictum intelligendum

- c) Vid. Herrm. Witsii Δεκάφυλον. f. Libr. Singular. de decem tribubus Israelis.
 d) Vid. Oop. Commentar. Tom. VI. Dissert. de Reditu decem tribuum, p. 265. seqq.
 e) Vid. Annotations vpon the holy Bible, Vol. I. ad h. l.

gendum sit, non tamen ambigit, aut haesitat, haec verba de figulis, qui inter plantas, et maceriem degerunt, diserte explicare.

§. VIII.

Si nunc post vocem **נטע**, quam supra exposui, verbum **נורה** spectes, illud a **נרר** sepsit, sepem struxit, descendit, et hoc in significato Nah. III, 17. Ier. XII, 3. occurrit. Vsurpatur eadem vox vltius de locis, sepe, et macerie circumdatis. Num. XXXII, 16. 24. 36. 1 Sam. XXIV, 4. Zeph. II, 6. Maxima proinde adest veri species, non solum sedem horum hominum in ipsa tribu Iuda, potius, quam in Babylonia esse quaerendam, sed et ob ipsam, quam exercuerunt isti vilioris conditionis homines, artem figulinam, agrum plantis, sepimentis, et fodinis refertum, suoque opificio inferuentem incoluisse. Opifices enim, qui artem plasticam seu figulinam tractant, suas figulinas ponere solent iis potissimum in locis, quae lutum aceratum, et fodinas argillaceas habent vicinas, et quae a commercio hominum, et aedificiorum, ne ex fornace figulina, iisdem aliquod immineat detrimentum, admodum remota sunt. Vitae, quod tractant figuli genus, cum his locis dissitis, et limosis optime conspirat, quod ipsum auctor horum annualium sacrorum describere satagit. Nec abluunt verba: **עם המלך** **במלאכתו ישבוש** cum rege in opere eius sedebunt ibi. Mea, si quid valet, sententia haec explicatio non temere est adiecta, sed indicat, illos figulos ad seruitia in aula regia obeunda potissimum fuisse destinatos, quod nostra quoque aetate in aulis principum, et regum conspicitur, in quibus cuiusvis artis, et opificii magistri, qui sua prouincia demandata defunguntur, aulico sumtu alantur. Equis igitur dubitare vellet, hos figulos, operis aulicis fuisse adiectos, et hoc nomine separatam suae sedis regionem occupasse. Nullo itaque modo mihi persuaderi patiar, hoc, quod breuiter delibavi, in oraculo, de vrbibus seu vicis, sed potius, de regione inter arbusta, plantas, sepes, et fodinas argillaceas sita, data opera agi. Et si vel maxime hoc dare vellem, nihil inde commodi ad statores huius sententiae promanaret, nisi, quod hi viri, a situ, et conditione terrae, eiusdemque tractus nomen sint sortiti.

§. IX.

Praemissis nunc iis, quae ad indagandum, reddendumque verum huius vocis **נטע** sensum oppido faciunt, nostrum, quod ex

צ"י. Missa facio alia sublestae interpretationis exempla in versione septuaginta virali occurrentia. Duo igitur se nobis vltro offerunt, argumenta vberius eruenda, quorum alterum in voce נטע, alterum in verbo נטעל ponendum est. Dispiciemus deinceps, quid de his vocibus statuendum sit. Primo in censum venit vox נטעל *tum excitabo*, quae vox נטע in Hiphil notat surgere facere ex aliquo loco. 2 Reg. IX, 2. Ies. XIV, 9. seu suscitare, excitare, oriri facere sobolem, Gen. XXXVIII, 8. Deut. XXV, 7. Demonstrat hoc verbo summus rerum humanarum arbiter, hanc plantam non casu, aut fortuito, sed diuino nutu, et voluntate, stato temporis articulo, et modo ab aeterno destinato esse orituram. Quod si enim plantae et humi nascentia non citra diuinum in res sublunares concursum, casu, et ex concursu causarum secundarum nascuntur, Psalm. CIV, 14. Certe illustris illa, quam depraedicat Ezechiel planta, non nisi diuino ex decreto ortum trahere debebat. Non prius felix haec planta nascitura erat, nisi prius venerit τὸ πλῆρωμα τῆ ζωῆς Gal. IV, 4, quo temporis spatio omni ex parte completo, in solatium mortaliū erat exspectanda.

§. X.

Enodauius quidem supra natales vocis נטע, sed nostro in oraculo illa legitur mutata littera נ in ט: מטע. Illam permutationem litterae נ cum ט heemantico satis frequentem esse, praesertim in litteris vnius organi in triuiis notum est. Occurrit quoque Ies. LX, 21. LXI, 5. et Ezechiel. XVII, 7. eadem vocis מטע lectio. Quiescerem lubens in hac vocis lectione, nisi Iacobus GVSSERTIVS^{a)} ex eadem aliam quoque significationem elicere vellet. Arbitratur enim GVSSERTIVS hoc in studiorum genere versatissimus, discrimen esse constituendum inter voces נטע et מטע, quarum prior plantam arborecentem, satiuam aequae ac apte ad plantationem natam, posterior autem plantarum locum, seu plantationes, non ipsas autem plantas significare, quod ex Ezech. XVII, 7. Mich. I, 6. et ipso nostro, quod tractamus, oraculo constare putat. Gusterius suae sententiae defensorem interpretemque habet IO. COCCIVM^{b)} qui haec tradit: *Non descendit ab allegoria*

B 3

ouium:

a) Commentar. Lingu. Ebraicae, ad h. v. p. 974.

b) Opp. Commentar. Tom. III. ad h. l. p. 242.

ouium: sed ut ouibus est opportuna plantatio, sub cuius umbra recubent, ita ostendit, se daturum ouibus suis arbores plantationis suae, quae sunt in nomen, in laudem, in honorem, in bonam famam, apud quas cum decore congregentur, et cum gloria: Quamquam haec plantationes non possunt esse nisi de ouibus, tamen, siue erunt in septum, siue erunt in umbram, honori erunt et decori Ecclesiae et bono nomini. Quos dicemus tales plantationes, nisi τὰς πρῶτας: qui debent esse Ecclesiae, ut sepes ouibus? Certe, quando Ecclesia habet egregios πρῶτας et duces, ad quos libenter colligunt fideles, et quibus se in charitate Christi libenter submitunt: id Ecclesiae bono nomini est. Et non erunt amplius in terra, qui fame pereant et auferantur. Quia cibus salutaris, οἱ λόγῳι οἱ ὑψίστωντες et doctrina veritatis, quae secundum pietatem est, omnibus assatim exponetur. Verbum itaque **ΥΘΘ** in nostro effato interpretantur **GVSSETIVS** et **COCCEIVS**, de loco bene confito plantis, frugiferis, et fertilibus instructo, ut abundant Israelitae alimentis, nec fame disperant.

§. XI.

Quod primo ad dicta, quae in suam sententiam trahit **GVSSETIVS**, spectat, illa cum nostro oraculo non sunt concilianda, neque eidem apte respondent. Non praeterit **IO. HENRICVS VRSINVS**^{a)} hoc discrimen, et laudata a Guffetio effata, quoque de plantationibus interpretatur, sed inde nullum ad Guffetii sententiam promanat veritatis praesidium, quia totius structurae ordo eum sensum concedit, aliter autem se res habet cum nostro effato, quod iam demonstratum ibimus. Etenim oraculum Ezech. Cap. XVII, 7. traditum parabolam in se continet, de excidio Hierosolymitano a Nebucadnesare metuendo. Comparatur Nebucadnesar ob fortitudinem, et celeritatem cum aquila, quae comparatio ipsi ob felicissimas, et celerissimas expeditiones bellicas in terram Iudaeam suscipiendas, et feliciter conficiendas omnino competit, quod ipsa historiae series confirmat^{b)}. Terra vero Iudaica confertur cum amoenissimo, et fertilissimo agro, arboribus,

a) Vid. Arboreti Bibliici Continuatio. Historia Plantarum. Lib. I. Cap. II. p. 17.

b) Vid. Io. Frider. Schroeei Imperium Babylonis et Nini ex Antiquo Monumentis. Sect. V. §. II. p. 261. seqq.

bus, plantationibus conspicuae. Illa ipsa explicatio ex commatibus 11, 12. sequentibus satis tuto colligitur. Haec metaphorice dici, quis est, qui non videat. Eadem est alterius effati, quod Michae Cap. I. 6. legitur ratio. Praedicat Propheta, futurum esse, ut Samaria, quae haecenus veluti amplissimus, et foecundissimus ager cum omnis generis arboribus, vitibus, et plantis fuit, nunc adeo destruenda, et deuastranda sit, ut in aceruum lapidum mutetur, ut ne volam, micamque pristini splendoris, et fertilitatis amplius sit habitura. Multum haec duo effata in veritatem rei adducta a nostro dicto differre in vado est. Obseruamus *secundo*, verbum וְשׁוּב in nostro oraculo satis difficulter et coacte cum supra commemoratis locis conferri. Praeter enim quam, quod vox וְשׁוּב aequae de planta, ac plantatione sumatur, uti supra demonstrauius, ipsa quoque verborum dignitas, et cohaerentia repugnat. Promittit Deus miseris Iudaeis in regnum Babylonicum detrusis, rem insignem, et inexpectatam; nempe excitationem plantae illustrissimae. Si hoc nomine plantationem intelligas exspirat promissi praestantia. Nam Iudaei captiui spem de reditu in patriae fines, et dulcia, quae relinquere coacti fuerant, arua habebant certissimam, a Prophetis Ieremia, Daniele et Ezechiele ipsis datam. Vineas illorum, si denovo colantur, et agros, si praepararentur, futuros esse foecundissimos non desperabant. Ast hic nihil miraculi, nihil arcani subest, nisi dicas, Deum aureo quasi imbri omnium rerum abundantiam, sine mediis ordinariis in terram Iudaicam missurum esse. Historia ex aduerso docet Iudaeos reduces ex Babylonia factos omni rerum penuria esse pressos, quod ex Daniele, Nehemia, et Esdra satis colligitur. Funestis populus Iudaicus post deportationem Babylonicam vexatus est satis, et tristissimis vicissitudinibus, nec tranquilla usus est in laribus paternis pace. Quenam igitur est illa celeberrima iuxta ac illustrissima plantatio? Terrae quidem cultura denuo inualuit, sed eam fuisse prosperrimam, et vberimam nullibi legitur. Neque hoc promissum Iudaeos de suo, quem expectabant, Messia anxios, et sollicitos, sustentare, et ad gaudium validum, et perpetuum excitare poterat. Ast dicitur: *Iudaeos non ulterius famem in sua terra passuros, et contumeliam portaturos*: quae verba plantationi non respondent. Nam licet plantationes victui humano inser-

inferuiant, non tamen faciunt, vt contumelia a populo Iudaico auerti potuerit.

§. XII.

Si vero verborum omnium cohaerentiam confideres, talia occurrunt v. 23. seqq. praedicata, quae spem de plantatione terrestri omnem subuertunt, sed plantam aliquam mysticam, et diuinam promittunt. Id ipsum quoque verbum עֲצֵב indicat. Si statuas hanc particulam עֲצֵב in hoc dicto eam habere vim, vt per hoc עֲצֵב formetur adiectiuum, quod teste CHRISTIANO NOLDIO ^{a)} Ies. IV, 2. Zophon. III, 10. et aliis in locis frequentissimum est, sensus erit: *excitabo plantationem celeberrimam, seu foecundissimam*. Mallem vero vocem עֲצֵב , cum praefixa praepositione עַל substantiue interpretari, ita, vt sensus sit, *suscitabo illis plantam, in nomen, ad nomen, propter nomen meum*. Satis frequentem esse hoc insignificatu praepositionis עַל usum ex eodem CHRISTIANO NOLDIO ^{b)} multis demonstratur testimoniis. Docet itaque sacer orator summum Numen hanc, quam excitare vellet, plantam, maximam nomini diuino, et gloriae allaturam esse celebritatem, ob vaticinia a prima inde mortalium progenie emissã, et sub multis fasciis, et inuolucris tradita, quorum veritatem, bonitatem, et certitudinem confirmare debebat exitus longe exoptatissimus. Fecit porro haec suauissima planta, in Messiae persona conspicua, ad augendam diuini nominis gloriam, eamdemque per totum terrarum orbem disseminandam. Non inconcinna est THEORETI ^{c)} opinio, quam his verbis proponit: *Suscitabo eis plantam pacis in nomen, id est, nobilissimam, gloriosissimam, celeberrimam. Et fortasse aliud quoque innuit oratio, scilicet a planta eos nomen adeptum iri; a Christo enim omnes pii Christiani*. Non igitur opus est, vt aliis versionibus supra allatis adhaereamus, praefertim quum illae vel nullum, vel leue suae interpretationis habeant praesidium.

§. XIII.

a) Vid. Concordant. Particul. Ebr. Chaldaic. ad 2. p. 452.

b) Vid. ibid. p. 441.

c) Vid. Commentar. ad h. l. p. 621 seq.

§. XIII.

Sequuntur nunc reliqua commatis verba satis perspicua. Non erunt amplius רעב נספרי *congregati ad famem*. Vox נספרי notat *congregare, colligere, recipere res, vel homines dispersos*. Quo verbo procul dubio congregatio populi in fines, et terminos imperii Babylonici disseminati significatur, eidemque promittitur no-ua terrae patriae occupatio. Clementia enim indulgentissimi Cyri factum est, ut populo captiuo libertas emigrandi, et in terram Iudaicam se recipiendi concederetur, quod historia liberationis Babylonicae satis euidenter tradit. Verbum רעב proprie notat *famem, penuriam, et annonae caritatem*, quae ex sterilitate agrorum euenire solet. Improperie vero seu metaphoricè, *famem spiritualem innuit*, qua, bonum aliquod spirituale appetimus, illiusque compotes fieri optamus. Hocce in sensu de fame spiritali legitur verbum רעב, Amos. VIII, n. dum Deus populo verbum diuinum cum nausea tractanti, et pedibus quasi illud conculcanti famem spiritualem, et summam rerum diuinarum egestatem certissime minatur. Quae si nunc cum conditione populi Iudaici conferas, a veritate non alienum esse videtur, haec verba de alimento spiritali potius, quam corporali esse intelligenda. Si enim situm terrae Babylonicae spectes, ille terrarum tractus satis foecundus, et fertilis est, ut Iudaeis in eundem deportatis necessaria vitae alimenta non defuerint. Ast fame spiritali premebatur populus hinc et inde dissipatus, et cultu patrio maximam qua partem desinitus. Porro si solum Iudaeorum contempleris natale, illud quoque rerum, quae ad cultum corporis, victumque spectabant, diffiuebat. In propatulo quoque est, hanc de fame ab Iudaeis prorsus renouenda, promissionem, ne sensu quidem litterali veritatis inniti firramento. Si enim *Haggai* Cap. I, 6. 7. 8. Cap. II, 17. attentis consideras oculis, extra omnem dubitationis aleam est positum, Iudaeos culturae agrorum, et structurae suorum domiciliolorum potius quam templi intentos tanta fame esse vexatos, ut sepositis nunc negotiis domesticis manus indefessas huic operi perficiendo coacti adferrent. Maior autem fuit rerum diuinarum inedia. Templum, et illustres Synagogae in terra sancta erant destructae, et summa verbi diuini erat caritas. Dulcissimo itaque solamine Propheta erigit populum Iudaicum, fore, ut in terram patriam, et ad pileum quasi reuocatus, libere rursus sacrorum vsu frui debeat. Exstruendum esset templum.

Cultus contemeratus emendandus, purgandus, instituentus. Scholae publicae aperiendae, ut unusquisque verbo diuino, cuius haecenus sitiens fuisset, se satiare posset. Nihil enim magis in votis habuit populus Iudaicus, quam instituta, et sacra diuinitus tradita, a quorum usu aliquantisper remotus fuit.

§. XIV.

His itaque inductus rationibus me haud faller augurium, si dixerim, hanc promissionem, de fame non amplius metuenda, potissimum ad felicissima Messiae spectare tempora, quibus panis coelestis, et cibus omnium suauissimus in terra Iudaica erat expectandus. Hocce sub symbolo Christus Iudaeis se proponit, dicendo: *Εγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς*. Et v. 51. *ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐν τῷ ἁεὶ κατὰ βῶσιν ἐάν τις φάγη ἐν τότε τῷ ἄρτῳ, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος δὲ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μὲ ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τῷ κόσμῳ ζωῆς*. Optime obseruat FRIDER. ADOLPHVS LAMPIVS ^{a)} sub hoc symbolo duo latere, quorum primum est fames, quae est symbolum egestatis, et desiderii; alterum est cibus congruus, qui ipse Christus est cum sua doctrina, suisque beneficiis. Hanc dicendi, scribendique rationem Iudaeorum doctoribus esse frequentem cel. CHRISTIANVS SCHOETTGENIUS ^{b)} ad hoc Ioannis oraculum ex libro Sohar confirmat, cuius verba ita fluunt: *Cibus coelestis sanctus, et pretiosus est, cibus est spiritus animae, cibus e loco remoto, coelesti et pretiosissimo omnium; cibus virorum doctorum, qui legi operam dant, et qui prouenit ex sapientia superna*. Anxio tunc temporis Iudaei tenebantur desiderio aduentus Messiae, quo veluti durissima cruciabantur fame; cibum seu alimentum expectantes saluberrimum, quod ipsis Messias adhibere debebat. Nemo igitur mirabitur Christum, cum inter Iudaeos degeret, saepe de hac fame spirituali sermones instituisse, et omnes, qui esurientes, et sitiens fuerunt ad se tamquam ad panem coelestem, et fontem perennem dulcissimis lenociniis inuitasse. Matth. V, 6. Matth. XI, 29. Io. IV, 13. 14. Proposuit se suis ouibus ipsi morem gerentibus tanquam optimum pastorem, quo duce saluberrimo pabulo, et omnium rerum desideratissimarum copia hac et in futura vita frui possent. Io. X. 27. 28. Certam itaque Propheta Iudaeis, de

a) Commentar. in Io. ad h. l. p. 254.

b) in Hor. Hebr. et Talmud. ad h. l. p. 359.

de Messia aduentu sollicitis, facit spem, futurum, vt reduces facti in patriam complementum omnium, de Messia, promissionum recepturi sint. Nec defuit Deus suis promissis, sed Iudaeos per Zachariam, Malachiam, aliosque minoris ordinis prophetas, tam perspicuis et certis, de Messia adueniente, vaticiniis solatus est, vt famem spiritualem non paterentur, sed amplissimis, iuxta ac suauissimis solatiis argumentis instructi, optima quaeuis, de felicissimo Messiae aduentu sperarent, et interea omnes subter hac densa testudine ferrent casus. Rem sacram deperditam restituerunt, soluta deportatione, Reipublicae Iudaicae statores, Zorobabel, Nehemia, et Esra, cultumque puriorem ingenti quidem studio, sed prospero successu innouarunt, vt populus sanioris doctrinae, et rituum paternorum propemodum experts, depulsa rerum diuiniorem ignorantia, ad salutem informaretur. Nec silentio praetermittere debeo, ea optime cum Rabbiorum conspirare sententia, quam de diebus Messianis fouent, quibus amplior, et illustrior rerum diuinarum notitia est expectanda, quae iam multa ob impedimenta non exurgere possit. Ita vero R. MOSES MAIMONIDES ^{c)}: *Quoniam homo quando in hoc saeculo cum morbis, bello, et fane consistatur sapientiae, et virtuti operam dare nequeat, quae sola via sit, qua vita saeculi futuri obtineatur. Et propterea vniuersus Israel cum prophetis suis et doctoribus desiderauit dies Messiae, vt liberarentur a seruitute regum gentilium, qui non permittunt illis legi, et pietati rite vacare, et vt requiem sibi inuenirent, et proficerent in sapientia, quo tandem assequerentur saeculum futurum.* Aliena est ab hac MAIMONIDIS sententia R. BERECHIAE ^{d)} opinio, quae huius est tenoris: R. BERECHIA nomine R. Isaac dixit: *Quem admodum Goël primus fuit, sic erit quoque postremus. Goël primus descendere fecit Man, Exod. XVI, 4. sic quoque Goël postremus descendere facit Man; Psalm LXXII, 16. erit multitudo frumenti super terram.* Nouum, sed non intolens in hac doctoris recutiti habemus testimonium, Iudaeos plerasque promissiones spirituales, sub inuolucris rerum temporalium traditas ad palatum suum, de felicitate humana, interpretari, cui adeo sunt intenti, vt aureos montes sibi polliceantur.

§. XV.

Superfunt haec verba adduc explicanda: **וְלֹא יִשְׂאוּ עִיד**
וְלֹא יִשְׂאוּ עִיד neque portabunt amplius ignominiam gentium.

C 2

Verbum

c) In Lib de Resipiscencia. Cap. IX.

d) Midrasch Coheleth fol. 73. 3.

Verbum **כְּלִמָּה** *ignominia*, *pudor* in se satis perspicuum est, et in sua radice **כָּלַם** significat, *crubuit*, *vel rubore*, *et ignominia suffusus est*. Additur verbum **נִיב** cum **ה** demonstratiuo, vt indicetur populus, cuius calumniis, conuitiis, et ignominiae haecenus expositi fuerint Iudaei. Quibus cauillationibus, et opprobriis obnoxii fuerint Iudaei in Babyloniam deportati, iam commemorare odiosum est. Maxima vero, quam sustinuerunt Iudaei, ab Assyriis, Babyloniis et aliis hostibus, criminatio, in eo posita fuit, miseros Iudaeos nunc eum in locum esse redactos, vt de sua salute, et Messia, quem expectabant anxio desiderio, desperare, et animum abiicere debeant. Iudaei enim Gentilium imperio, et potestati subiecti, spem, de rege ex familia Dauidis, nascituro et suo populo, summa auctoritate imperaturo vix ac ne vix quidem habere videbantur. Gens Iudaica promissis diuinis, de orituro ex stirpe Dauidis rege, qui toti terrarum orbi dominari debebat, innixa, alta supercilia habere, et sibi somnia fingere aestimabatur. Ast tantum aberat, vt Iudaei tristissimis vexati fati omnem deposuerint animum, vt potius certissima tenerentur spe, Deum rebus suis ipsorum deploratis auxilium esse laturum, inclytam gentis Dauidicae stirpem conseruaturum, et desideratissimam Dauidis sobolem, redemptorem inquam humani generis in mundum misurum. Haec igitur calumnia, quam ex inscitia, et malitia inusserunt Gentiles Iudaeis, penitus erat cum ipsorum reditu ex deportatione Babylonica, exstinguenda, eradicanda, delenda.

§. XVI.

Si vero haec verba, de ignominia in posterum non toleranda interpreteris, de conuitiis, quibus Iudaei affecti fuerunt inter Gentiles, nunc finiendis, vereor, vt veritatem habeas amicam. Iudaei enim suis terminis patriis redditu breui temporis intervallo Aegyptiis, Syris, Graecis, Romanisque subiecti tantas sustinuerunt calumnias, tantos motus intestinos, tantaque pericula, et detrimenta, vt omnem Iudaeorum gentem interimere viderentur hostes omnium atrocissimi. Pleni sunt omnes fere Gentilium libri; plena antiquitatis monumenta, eaque publica, horum conuitiorum et opprobriorum largo gurgite tunc temporis in gentem Iudaicam effusorum, vt Iudaei haberentur omnium pessimi. Ne quid de saeculis deuastationem Iudaeorum a Tito Vespasiano factam infecururis dicam. Miseram hanc gentem postea tot tantisque onerata fuisse cauilla-

uillationibus, tamque variis expositam opprobriis constat, vt bipedum quadrupedumque audirentur nequisimi, et faex, sentinaque hominum appellarentur ^{a)} Iudaei. Si itaque haec verba de ignominia Iudaeorum cum exitio Babylonico terminanda intelligas, ipse rei euentus huic explicationi non respondet. Tutior proinde est, via, hoc vaticinium, de gloriosa Messiae interpretari natiuitate, qua omnis Iudaeorum ignominia, qua a Gentilibus crebrius affecti fuerunt, est sublata, et promissio diuina in hac gente, omnibus rerum discriminationem longe verisimam Deus iam concesserat Iudaeis. Ies. VII, VIII, et passim, cum summo versarentur in periculo, omnisque de Messia nascituro solatii, et spei viderentur impatientes. Stetit Deus, qui fallere, et falli nescius est, suis promissis. Omnia hostium consilia reddidit irrita, conuitia in Iudaeos temere emissa, exoptatissimo Messiae partu effecit stulta, lepida, insana. Quae enim quaeuo nostra aetate maior est Iudaeorum ignominia, illa, qua inani spe, de futuro Messia delusi, patria pulsi, et cultu, et institutis diuinitus acceptis maximam qua partem destituti sub coeli axe vagantur? Isthac autem criminatio desit in Iudaeis, qui fidem Christo dederunt, et verum mundi redemptorem ambabus amplexi sunt manibus. Ex aduerso infelix Abrahami soboles Cimmeriis quasi tenebris suppressa vndiquaque terrarum multis adhuc profcinditur ludibriis, et omnes, eosque funestissimos incredibili animi constantia, seu potius praefracta fronte adhuc fert casus, mali, et vindictae diuinae semper conscia.

§. XVII.

Rei cardo nunc in eo vertitur momento, vt demonstretur, quanam sit illa, de qua vates sacer tam felicia praesagit rerum auspicia, planta exoptate nascitura. Iudaeorum si species sententias, plerique omnes Zorobabelem, hoc nomine indicari consentiunt. Magnus ille et impiger Iudaeorum orator HUGO GROTIUS ^{a)}, hoc etiam in argumento ipsis velificatur, hoc oraculum de Zorobabele, nec non de promissionibus mere temporalibus, de terra nimirum sancta a feris purganda, inquilinis denuo replenda, de arboribus exsurgentibus, et fertilissimo rerum omnium prouentu, suo ex ingenio intelligendo. Haud in cassum laborabimus, si

C 3

in

a) Vid. IO. IAC. HVLDERICI Gent. Obtestat. adu. Iudaeos Tig. 1744.

a) Vid. Annotatt. in V. T. ad h. l. p. 390.

in hanc interpretationem inquiramus, ut videamus, vtrum huic vaticinio, et toti rerum compagi sit amica, nec ne? Qui hoc vaticinium de ZOROBABELE interpretantur, se abyſſo difficultatum, vix ſuperandarum immittunt. Si enim totius promiſſionis ſeriem ſpeſes, quae a commate 23. potiſſimum incipit, mirum in modum falli GROTIUM, ſuosque praecambulones Iudaeos videlicet, in propatulo eſt. Pollicetur enim Deus in laudato verſu populo miſere adſiſto, in exilium deieſto, et duce, paſtoreque deſtituto paſtorem vnum, qui oves ſuas paſcat, ſeruum nimirum Dauidem, quae compellatio, ut poſtea edocebo, nemini niſi optimo ouium ſpiritualium praefecto, Chriſto competit. Hoc oraculum non de Zorobabele eſſe ſumendum inuictis argumentis aduerſus GROTIUM demonſtratum iuit ABRAHAMVS CALOVIUS^{b)}). Equidem cum AVGVSTINO CALMETO^{c)}), facere non poſſum, qui, ut hoc oraculum aduerſus Iudaeos et alios interpretes vindicet, Zorobabelem ex albo familiae Dauidicae hiſ verbis expungit: *Liquet, ad litteram intelligi nequaquam poſſe de Zorobabel, alioque quouis Iudaeorum Capite poſt captiuitatem id, quod iſhic de Dauid, et unico Dominici populi Paſtore enarratur. Alibi iam adnotatum eſt, nullum ſuppeterere argumentum, quo hi Iudaeorum Principes ex tribu Iuda fuiſſe probentur.* Verum enim vero 1 Chron. III, 19. Matth. I, 13. Luc. III, 27. omnino huic ſtirpi Dauidicae annumeratur Zorobabel. Dubium ſaltem in eo verſatur momento, quod hic Zorobabel, Eſrae III, 2. Matth. I, 13. Luc. III, 27. appellatur filius Sealthielis ſeu Salathielis, ſed 1 Chron. III, 19. pater Zorobabel dicitur Pedaiah. Quo ex nodo Gordio facile eluctari poſſumus, ſi cum IO. FRANCISCO BVDDEO^{d)}) AVGVSTINO CALMETO^{e)}) et RICHARDO SIMONIO^{f)}) ſtatuumus, Zorobabelem patre Pedaiah, ſed praematura morte peremto omnino natum, ſed ab auo Sealthiele deinceps educatum, et hinc factum eſſe, ut filius Sealthielis more Spiritui Sancto viſitato, haberetur. Fauet nobis auctor libri Chronicorum, qui excitato capite, commate 18. diſertis verbis hunc Pedaiah filius Sealthielis annumerat, hiſce verbis: *Porro filii Iechoniae, Aſſir; Sealthiel, filius eius: Et Malkiram, et Pedaiah,*

b) Vid. Bibl. Illuſtrat. Tom. II. ad h. l. p. 552. ſeqq.

c) Vid. Opp. Commentar. Tom. VI. ad h. l. p. 380.

d) Hiſtor. Eccleſiaſtic. V. T. Tom. II. Perio. II. Sect VI § VIII. p. 939.

e) In Commentar. in I. Paralipp. III. v. 18. 19. p. 25. Opp. Tom. III.

f) Vid. Diſtionaire ſur la Bible, Tom. II. voiez Zorobabel, p. 731.

daiah, etc. Filii autem Pedaiac; Serubabel, et Schimei. v. 17. 18.
 Extra omnem positum est dubitationem; hunc Zorobabem regio
 Dauidis genere esse ortum, et ab indulgentissimo Cyro caput Iu-
 daeorum constitutum. Contigit ipsi esse tam felici, vt princeps,
 et dux populi a Cyro designaretur, qui populum libertate donatum
 in patriam reduceret, Rempublicam moribus Maiorum administra-
 ret, ita tamen, vt se regibus Babyloniae seu Persiae, ob translatum
 ad Persas imperium, subiectum esse cum sua gente intelligeret;
 quod HVMPHREDVS PRIDOSIVS ^{g)} IACOB VSSERIVS ^{h)}
 et laudatus EVDDEVS ⁱ⁾ proluxe exponunt. Inde nomen asciti-
 tium, ex more Persarum, ipsi datum est Sesbasar. Esr. V, 18.

§. XVIII.

Protenfa itaque manu largior, hunc Zorobabem editum
 regibus Iudaeis ad patrios fines redeuntibus exstitisse praefectum
 regium; attamen promissa in hoc oraculo tradita tam longe a per-
 sona Zorobabelis sunt remota, vt cum eadem neutiquam conciliari
 possint. In acie hoc stat argumentum, nullibi vllum e posteris
 Dauidis eminentiori significatu appellari Dauidem. Accedit Zo-
 robabem non vnicum fuisse pastorem, sub cuius nutu tuto qui-
 escere possent oues. Accedit, conditiones pacis, de quibus vers.
 25. agitur, non legales esse, sed Euangelicas. Tristissima deni-
 que fuerunt sub Zorobabele Gentis Iudaicae fata, nec ipsi defue-
 runt hostes vindiquaque exsurgentes, a quibus misere est vexata.
 Etenim Iudaei libertati, et patriae redditi, et multis a Cyro bene-
 ficiis et priuilegijs aucti, insensum tamen hostium, Samaritanorum
 nimirum, experti sunt animum, qui omnem mouerunt lapidem, vt
 templi structuram impedirent. Samaritani variis vsi fidiculis id
 saltem effecerunt, vt templi exstruendi opus anno demum sexto
 Darii Hysdaspidis suum finem attingeret. Esr. VI, 15. Si igitur
 rationem a primo mandato Cyri, de reditu Iudaeorum, et templi
 structura suscipienda, vsque ad annum VI. Darii Hysdaspidis, quo
 hoc illustre opus est finitum, ducas, anni circiter XXI. et quod excurrit,
 effluerunt, Iudaeis interim sub Persarum regibus, et Samaritanis nihil
 non mali sustinentibus. Quem calculum IACOBVS VSSERIVS ^{a)}

et

g) Vet. et N. T. in nexu Gent. Iudaeis vicinar. Lib. III. p. 169.

h) Annal. V. T. de aetate Mundi VI. Imper. Persic. p. 82.

i) Vid. l. c. §. I. p. 895.

a) Vid. l. c. Annal. V. T. Aetate Mundi VI. de Imperio Persico. p. 83.

et AVGVSTINVS TORNIELLIVS ^{b)}, ex optimis fecerunt documentis. Vix igitur halcyonia, quae Iudaei habuisse dicuntur, sunt appellanda, si quidem sub Cambyse, et Pseudo Smerde multa, impedimenta offenderunt, quod libri Esrae, et Nehemiae fufius tradunt, et ex antiquis historiae documentis proluxa fatis tela pertextunt PRIDOSIVS ^{c)} IAC. VSSERIVS ^{d)} ARTHVRVS BEDFORDVS ^{e)} NATALIS ALEXANDER ^{f)} et laudatus BVDDEVVS. ^{g)} Nec conticuerunt deinceps inter Iudaeos querelae, sed aliud ex alio malum, donec Esra sub Artaxerxe Longimano emissus his malis, et rebus admodum collapsis mederetur. Collapso deinceps Persarum imperio huius periculi non expertes fuerunt Iudaei. Alexander enim Magnus arma victricia Dario Codomanno Persarum regi inferens, Iudaeis, ob denegata sibi in Tyri oppugnatione, auxilia, cornua sua ostendit minacia, qui tamen precibus Iadduae seu Iaddi, singulari summi Numinis prouidentia, sunt seruati. ^{h)} Ast breuis fuit haec Iudaeorum quies. Demortuo enim Alexandro Magno noua, eaque fatis tristis incipit epocha. Diuiso nunc inter belli duces imperio, Ptolomaeus Lagi filius Aegypto, quem sortitus erat, non contentus, manum repacem in Syriam, et Iudaeam extendit, et ipsam urbem Hierosolymam oppressit, et maxima sane crudelitatis reliquit teste IOSEPHO ⁱ⁾ vestigia.

§. XIX.

Nouis deinceps dissidiis inter Aegypti, et Syriae reges, Ptolomaeum Lagi filium, et Seleucum exortis, multa Iudaei ex his perpeffi sunt incommoda. Durarunt eadem Reipublicae mala postea sub Antiochis, quod libri Maccabaeorum multis verbis tradunt. Regno demum Aegyptiaco cum Cleopatra, et Antonio ad excidium vergente, Iudaei extrema quaeuis passi, Romano

b) In Annal. Sacr. VI. Mundi aetat. ad an. 86. p. 204.

c) l. cit. p. 210. seqq.

d) l. cit. p. 84. seqq.

e) The Chronology Book. VII. Chap. I. p. 719.

f) Histor. Ecclesiast. V. T. Tom. II. Diss. V. p. 352.

g) l. c. §. I. p. 895.

h) Vid. Flau. Iosephi Antiquitt. Iudaic. Lib. XI. Cap. VIII. p. 511. Op. Tom. I. edit. Hauercamp. conf. Pridosii Histor. Lib. VII. p. 617. seqq.

i) Antiquitt. Iudaic. Lib. XII. Cap. I. et Cap. II. p. 584. seq. Oop. Tom. I.

rum, inito cum iisdem foedere, subiecti sunt imperio, sub quorum potestate mitiora habuissent fata, nisi Herodes Magnus eos male traclasset. Vt taceam sacra omnia valde fuisse contemnerata, et ipsam Rempublicam clandestinis, et domesticis turbatam, et prope modum euersam coniurationibus et motibus. Paucis lineis res maximi momenti, et amplissimae historiae adduxi, eo tantum omine, vt appareat, Iudaeos, soluta Babylonica captiuitate, neutiquam in quietem, et Reipublicae tranquillitatem esse datos, sed tantis calamitatibus ex vtroque latere suffusos, vt mire fallantur, qui hoc Ezechielis vaticinium suauissimarum promissionum plenum, de felicitate Iudaeorum sub Zorobabele, et eius successoribus interpretantur. Luce proinde meridiana clarius apparet, has ipsas, quas sanctissimus vates propinat, promissiones minime gentium, de felici Iudaeorum, post reditum, statu, eoque politico, sed spiritali esse intelligendas. Concinunt huic interpretationi vaticinia a Zacharia, Haggaeo, et Malachia edita, quibus rimidi Iudaei eriguntur, et certissima proxime aduenturi Messiae ad suum templum spe lactantur. Cum enim Iudaei prouectioris aetatis exiguum, et vilem templi noui structuram, nullis ornamentis et internis, ob iacturam rerum potissimum sacrarum, et Reipublicae insignium, et externis, ob exilem huius operis molem, audiam conspicerent, suamque conditionem, qua imperio Persarum adhuc subiecti erant, aequa expenderent lance, non poterant non in profusas prorumpere lacrimas, anxiosque singultus. Esr. III, 12. Reuocant autem hi, quos appellauit, Prophetas ipsis in memoriam, otia spiritalia cum Messia aduenturo esse expectanda, et desideratissimum mundi redemptorem, suo aduentu his tenebris lucem, his lacrimis solamina, eaque dulcissima, his denique Reipublicae ruinis auxilium esse allaturum, et templum sua praesentia collustraturum. Hagg. II, 8.

§. XX.

Quae hactenus strictis tantum calamis disputauit, documento sunt certissimo, somnia sibi fingere Iudaeos, omnesque, quotquot in eorum partes abeunt. Ea vero nunc prouincia mihi est relicta, vt, profligata Iudaeorum sententia, argumentis satis solidis, et firmis meam, quam de hoc foueo, oraculo, confirmem interpretationem. Multa in hoc praestantissimo vaticinio latent argumenta, quae meae sententiae amice fauent. In tanta rationum et firmamentorum copia *primum* locum sibi merito vindicat, appellatio *וְעוֹ*, plantae. Inter nomina,

D

quibus

quibus optimus sospitator in scriptura sacra Veteris Testamenti ma-
 ctatur, non infimi ordinis sunt, naturalia, quibus distinctae in Christo na-
 turae exprimuntur. Horum ex censu potissimum sunt צמח germen,
 Zachar. III, 8. VI, 12. צמחיהוה germen Dei. Ies. IV, 2. צמח צדק
 germen iustum Ier. XXIII, 5. XXXIII, 15. נצר furculus, Ies. XI, 1. מטע
 seu נטע planta, de quibus nominibus humanam Christi naturam
 indicantibus prolixè agunt SALOMO GLASSIVS ^{a)} et laudatus
 VRSINVS ^{b)}.

§. XXI.

Multae sunt, quae in hoc excellentissimo nomine Christo tribu-
 to, latent rationes, quas enodare nostrarum est partium. In limine
 statim moneo, obseruatione esse dignum, plantarum naturalium or-
 tum in tertium creationis diem incidere, Gen. I, 12. 13. Christus
 autem, tamquam fertilissima, et saluberrima planta in plenitudine
 temporis, tertia mundi aetate seu epocha, suam, secundum humanam
 naturam, recepit originem. Terra demum ad felicem frugum pro-
 uentum diuina potentia, et sanctissima benedictione praeparata,
 omnis generis, arbores, plantas, et humi nascencia protrudit. Nec
 aliter se res habuit cum exoptatissimae, quam celebrant sancti Pro-
 phetae, plantae natalibus. Mundo enim per quatuor millenaria variis
 vaticiniis, promissionibus, et typis, de Iesu nascituro instructo, ei tan-
 dem cum primordiis quinti millenarii affulsit felicitas, vt haec planta
 ab omnibus fidelibus, a primis inde orbis incunabulis, desiderata, et ex-
 spectata, in salutem, et solatium totius generis humani nasceretur.
 Gal. IV, 4. Si causas, ob quas Iesus hoc lectissimo nomine salatur,
 spectes, multae adduci possent, e quibus saltem has in medium adfe-
 rendas statuo. *Primam* appello miraculosam Iesu conceptionem, qua
 Deus per gratiosam Spiritus Sancti ἐπιλευσιω, sine vlllo humano, eoque
 virili auxilio, et adiumento, mundi redemptorem, e gremio Mariae
 excitauit seu eduxit. Luc. I, 35. Ea enim est plantarum in frugifera terra
 satarum natura, vt etiam sine opera, et cultura, beneficio tantum coeli,
 terraeque, innata se ipsas propagandi virtute, exsurgant. *Alteram*
 causam mihi est humanae naturae indicium. Plantae e terra proger-
 minant, et suam substantiam, ex femine plantarum accipiunt. Filius Dei
 vnigenitus humana carne vestiendus, et reliquis mortalibus in omni-
 bus, excepto solo peccato, assimilandus, humanam suam carnem
 non

a) In Onomatolog. Messiae Prophetica, Class. II. pag. 402 seq.

b) In Arboret. Biblic. Pytholog. S. Lib. I. Cap. II. p. 17. seq.

nōn ex corpore aliquo aethero, et ascititio, sed femine humano, eoque muliebri assumere debebat. Gen. III, 15. Hebr. II, 14. Accedit *tertia* ratio, quam in fertilitate, et saluberrimo colloco fructu, quam vtilitatem plantae potissimum vrget noster Vates. Quanto iucundiores pleraeque sunt plantae adspēctū; tanto salubriores quoque sunt mortalibus, ad valeditudinem nostram tuendam, muniendam, confirmandam. Nec *quartam* praetermittere debeo causam, quae est mors humanae naturae, ad expiandum genus humanum certissime imminens. Citius saepe perire, quam nasci videntur plantae. Non inepte de harum plantarum fragilitate cecinit Aufonius:

*Quam longa vna dies, aetas tam longa rosarum,
Quas pubescentes iuncta senecta premit.*

*Quam modo nascentem rutilus conspexit Eous,
Hanc rediens sero vespere vidit anum.*

Breue fuit, quod in hoc mundo transegit sanctissimus Iesus, vitae spatium, instar plantae tenerrimae medio aetatis flore pro hominum salute mortem subiens. Mitto alias rationes, ex quibus Christum cum planta, et germine comparandum esse statuit DANIEL FESSELIUS^{a)}.

§. XXII.

Ne vero quis nos proletariam, et ficulneam Christum inter et plantam comparisonem instituisse obiiciat, nostram commentationem nouo aliquo augemus, et munimus robore. *Prima* itaque ratio a nomine plantae est petita. Ecquis in Noui foederis tabulis adeo hospes est et ignarus, qui non vel audiendo perceperit, vel legendo intellexerit, Christum digito quasi indice ad plantas, et vites prouocare, vt suam personam, mortem, et beneficia inde parata nobis commendet. Nemo nescit nostram ad demonstrationem potissimum spectare aureum hoc Iesu effatum. Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπέλος ἢ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι. πᾶν κλήμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, ἀρῆσει αὐτὸ καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθάρσει αὐτὸ, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ. Ioh. XV, 1. 2. O dulcem Iesu, et fidelium, qui ipsi adhaerent, membrorum imaginem! Christus se appellat vitem palmitibus, eisque et virentibus, et frugiferis, et aridis, et emortuis conspicuam, vt demonstret vitam, et salutem ab hac planta seu vite esse petendam. Id ipsum asseruit iam dudum vates sacer: *non fame ulterius prementur.* Cum sale sane

D 2

com-

a) In Christo Mystico p. 474 seq.

commentatus est in haec Ezechielis verba St. HIERONYMVS ^{a)}): *Et suscitabo, inquit, eis germen nominatum, siue plantationem pacis, quae loquitur in Euangelio: Ego sum vitis vera; et non erunt ultra imminuti fame in terra. Ergo fames in terrenis est, fames autem audiendi sermonem Dei, quae sub pastore bono, et germine nominato, atque omnium sermone celebrato, et plantatione pacis, nequaquam erit in terra.* Nouum se offert Iesu oraculum nostrae interpretationi admodum amicum, quod proximus morti his verbis protulit: Ἀμὴν, ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ ὁ κόκκος τῆ σίτης πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει: ἐάν δὲ ἀποθάνῃ, πολλὴν καρπὸν φέρει. Io. XII, 24. Vocem σίτης, granum frumenti, quod progerminare solet, significare certum est. Huius frumenti grano in semen destinato vita tribuitur, propter vim vegetatiuam, quam omnes plantae earundemque semina habent. Quo igitur suam mortem ipsi iam proxime imminuentem innuat, se cum tali grano frumenti confert Christus, vt indicet medium ad hanc foecunditatem, quod mors est. Indicat Christus sub hac iucunda imagine suae mortis et necessitatem, et fructum longe vberimum ab eadem exspectandum. Indagarem paulo curatius huius rei neruum, nisi hoc labore satis dextre iam defunctus esset FRIDERICVS ADOLPHVS LAMPIVS. ^{b)} Quiescit nunc calamus de hoc argumento prolixius pertexendo cum ad euictam praestiterim fidem, huius praestantissimi nominis a Prophetis prolatis, vim et pondus in Christo esse conspicuum.

§. XXIII.

Transit nunc meditatio ad alia nomina in hoc Ezechielis capite obuia, quae neque Zorobabeli, neque alii cuidam populi Iudaici duci, quisquis demum ille sit, assignari possunt. Alterum itaque argumentum ad confirmandam religionis Christianae veritatem depromo a nomine, *Pastoris: excitabo ipsis vnicum pastorem.* v. 23. Διὰ τὸ רעהר Pastor in hoc commate ad nomina Christi officialia est referenda teste Sal. GLASSIO ^{c)}. Triplici, quod sustinet Christus, officio hoc insigne nomen Pastoris recte accommodari potest. Nam ratione officii prophetici Christus noster est pastor, dum non solum cibum animae, dulcissimam Euangelii doctrinam et pabulum suauissi-

a) Opp. Tom. II. in Commentar. ad h. Ezech. loc. p. 906.

b) in Commentar. in Io. Euangel. ad h. I. p. 861. seqq.

c) vid. laud. Onomatolog. Claff. IV. p. 447.

suauissimum in sacro epulo ouibus suis subministrat, sed et omnium, quos in Ecclesia constituit, ministrorum, ἀρχηποιμὴν summus appellatur Episcopus. 1. Petr. V, 2. officium quoque sacerdotale huius nominis vim prodit, siquidem, tamquam optimus pastor tam tenero erga oves suae fidei, et tutelae concreditas fertur amore, vt suam vitam pro illis depofuerit. Io. X, 15. Si vero et reges, et duces populi nomine pastorum apud profanos auctores, ^{b)} et sacros scriptores gaudent, ob imperium, quod in ciues habent, et curam, quam in illis pascendis, conferuandis, et augendis adhibere solent, ecquis sanctissimum Iesum hoc illustri encomio defraudare vellet? Vnicum insuper pollicetur Deus pastorem, quem se ipsum esse pronunciat Christus: ἐγὼ ἐμὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκονται ὑπὸ τῶν ἐμῶν. Io. X, 14. Inanem impendunt Iudaei, et quotquot illorum tibiā inslant, laborem, Zorobabilem hunc esse pastorem statuminantes. Nec Iosiam summum Pontificem hoc titulo in sentu eminentiori honorari in confesio est. Ea tamen gloria neque Zorobabilem, neque Iosiam Pontificem Iudaeorum maximum neutiqum priuamus, vtrumque Iesu in officio regio, et sacerdotali sustinuisse typum, quod ex Zachariae Cap. III. et IV. Haggaei I. et II. non obscure apparet. Nulla itaque fuit DANIELI FESSELIO ^{c)} MICHAELI BAYMANNO ^{d)} et PETRO DANIELI HVETIO ^{e)} dubitatio et Zorobabilem, et Iosiam Pontificem typis Christi personalibus adscribere.

§. XXIV.

Confirmat nostram meditationem *tertia* appellatio עֶבֶר עֶבֶר seruus David. vers. 24. de quo asseritur hunc seruus Dei Dauidem dominum, et Ducem sui populi esse futurum. Pertinent haec duo nomina, seruus et Dauid, teste SAL. GLASSIO ^{a)} et IOANNE BRAVNIO ^{b)} quoque ad nomina Christi officialia. Priori potissimum Ies. XLII, 1. LIII, 10. Zach. III, 8; posteriori vero nomine in primis Ier. XXX, 9.

D 3

Ezech.

- b) vid. RAPHELI Annotat. in Scriptur. S. N. T. ad Io. X, II. p. 655. conf. IO. GODOFR. LAKEMACHERI Obseru. Philos. Part. X. Obs. IV. de Doego. p. 227.
 c) in Christo Mystico de Zorobabele p. 1094. seq. de Iosua p. 693.
 d) in Analect. Typicis de Zorobabele §. 47. p. 496. de Iosua §. 28. p. 435.
 e) in Demonstrat. Euangelic. Proposit. IX. Cap. CLXX. p. 1162.
 a) laudat. Onomatolog. p. 432. et p. 463.
 b) vid. Selekt. S. Lib. III. Cap. III. §. XXX. p. 323. seqq. Conf. LVT-KENII Diss. qua solus Messias Filius Dauidis praedicatur. Rost. 1707.

Ezech. XXXVII, 24. 25. Hof. III, 5. afficitur. Rationes huius appellationis tam pronae et faciles sunt, vt easdem eruere desinam. Quin et ipse R. DAVID KIMCHIVS ^{c)} non potest non hunc titulum Ezech. XXXIV, 23. obuium de Messia interpretari, hunc in modum edisserens: את עברי דוד המשיח שיעמיד מזרעו בעת הישועה et seruum meum David (nempe) Messiam, qui stabit feru excitabitur ex femine eius in tempore salutis. Obseruatum quoque est SAL. GLASSIO ^{d)} et THOMAE TAILORIO ^{e)} et ROBERTO SOVTHIO ^{f)} nomen David in Scriptura sacra per eminentiam soli Christo, ex profapia Dauidis orituro, attribui, quia omnium fidsissimus exstitit Iesu testis, et excellentissimus sospitatoris typus. Nullo argumento demonstrabunt coequentes Iudaei, et Iusci eorum asseclae, nomen David Zorobabeli cum auctoritate vindicari, licet e stirpe regia suos deduxerit natales. Adferant vel vnicum testimonium, quo euincatur Zorobabelem disertis verbis vocari Dauidem? Exponant, quibus in partibus res Zorobabelis cum insignibus gestis Dauidis comparari possint? Multis parafangis Dauides post se relinquit Zorobabelem. Ille igitur Dauidi plus vna vice promissus, et cuius figuram sustinuit sanctissimus Israelitarum rex, intelligendus est Dauides, cuius nominis mensuram nullus nisi solus Messias non tantum implere, sed et multis studiis superare debebat.

§. XXV.

Defunctus nunc in vindiciis pro Messia instituentis ea opera, quae potissimum circa nomina occupatur, vsque ad praedicata vergit meditatio. *Prima*, quae de hoc Dauidis filio celebratur promissio, est nouum pacis foedus כרית שלום et pangam cum illis וכתתי להם foedus pacis. v. 25. Quae sit huius foederis et pacis conditio dispiciendum est. Si hoc foedus pacis de politia, seu externo Reipublicae statu intelligere velis, toto errares coelo, quia supra asstatim demonstratum est, res Iudaeorum, soluta deportatione Babylonica, neutiquam fuisse pacatas, et tranquillas. Maiori veritatis specie se commendaret illa sententia, qua hoc pacis foedus de pacto cum Iudaeis a primis inde Abrahami, et reliquorum procerum natalibus inito, et iam restaurando intelli-

c) vid. Commentar. ad h. l.

d) in Philolog. S. Lib. IV. Tract. III. Obseruat. XIX, p. 1384.

e) in Christo Reuelato cap. X. p. 67.

f) Sermone Vol. III. p. 735. ad Apocalypf. XXII. 16.

intelligitur. Ast enim vero, si recta tecum reputes via, hanc sanctionem esse legalem, nec cum deportationibus, quas Iudaei perpesi sunt, sublatam, sed integram mansisse, et stabilem, intelliges plus satis Deo, de hoc foedere legali non esse sermonem. Etenim quis nescit hoc foedus legale durasse, vsque ad Christum, et in eius locum deinceps surrogatum esse foedus gratiae, quod cum priori in nonnullis quidem circumstantiis conuenit, in multis autem differt, vt IOAN. BRAVNIVS^{a)} HERMANNVS WITSIVS^{b)} et IOANNES FRISCHMUTHVS^{c)} fusius explicant. Conspirant reliquae promissiones, haec verba, de foedere gratiae, seu nouo sub Christi Testamento constituto esse sumenda. Huc omnino faciunt tot vaticinia in Prophetis, de sanciendo nouo pacis foedere, legenda, quae de antiquanda prioris foederis forma, et noua sanctione instituenda tam euidenter agunt, vt nihil supra.

§. XXVI.

Probat se nobis *alterum* praedicatum, quo famem ab Israelitis penitus depellendam esse pronunciat Propheta. Supra iam monui, haec sentu litterali de Iudaeis minus commode, et apte dici. Etenim nec affluentia rerum ad victum, et cultum corporis pertinentium, nec egestas earundem huic promissioni dextre respondet. Dictu enim est perdifficile Iudaeos post reditum in patrios fines aureis saeculis, et rerum omnium gauisos fuisse abundantia. Insigni fame Iudaeos potissimum in expugnatione Hierosolymitanae vrbs fuisse pressos testes habemus omnium fideissimos, si *Iosephum*, aliosque scriptores, de excidio Hierosolymitano adimus. Promissio itaque, de fame non ulterius toleranda, vberiore indicat rerum diuinarum notitiam, et illustriorem arcanorum cognitionem. Ipsi Iudaeorum magistri auspiciatissimos Messiae dies, quos circumspecte, a saeculo futuro, quod est dies mercedis, discernunt, non in rerum humanarum affluentia, sed in doctrinae sublimioris cognitione ponunt. Assurgat R. Moses Ben NACHMANIDES^{a)} hunc in modum pronuncians: *Scias ergo, ita te Deus adiuuet, siue toto animo assentiamur, praecauaricationes nostras et peccata maiorum nostrum nobis omne solatium interurbare, et hinc adeo*

Deum

- a) Doctrin. Foeder. Vol. I. Part. III. Loc. X. Cap. IV. et V. p. 276. seq.
 b) In Oeconomia foeder. cum Hominib. Lib. III. Cap. II. de Vnitate Foeder. Gratiae. p. 260. seq.
 c) In Diss. de Foedere Nouo, ad Ier. XXXI, 33. 34. Theaur. Philolog. Tom. I. p. 855. seqq.
 a) Rab. Azarias, Meriath Enaiim fol. 142.

Deum exilium nostrum in infinitum prorogare; siue dicamus, ita Deo visum esse, ut nos in hoc saeculo iugo regnorum gentium pro suo beneplacito nostrae commodo affligat, id omne fundamentum Legis nihil nocere posse. Neque enim in eo summum nostrum bonum in diebus Messiae situm est, neque in eo, ut prouentu terrae fruamur, lauemus in balneis Tiberiadis, aut id genus aliis voluptatibus perfruamur. Et paucis interfitis lineis: Temporibus Messiae abolebitur genius malus, ut veritatem assequamur, qualis in se est, vel aliam quamcunque ob causam, cuius mysterium sublimius est eo, quod haecenus memoravi. Atque haec praecipua causa est, cur Tempora Messiae tantopere desideremus? Fatentur itaque Iudaei se rerum diuinarum fame adhuc premi, quae cum diebus Messiae profus erit exterminanda, et illustriorem arcanorum, et mysteriorum, quorum plenaria notitia ipsos latet, lucem exoptatissime esse sperandam.

§. XXVII.

Finem tandem huic argumento imponunt, et ignominiae, quam sustinebant Iudaei, abolitio, et omnium hominum in vnum gregem collectio. v. 31. Tantum ouium Messiae incrementum haec verba pollicentur, ut ea de exiguo, quem Iudaei tunc temporis constituerunt, et haecenus faciunt, numero explicare sit perquam difficile. Felicissima hoc vaticinium indicat tempora, quibus, ex oraculo Christi vnus pastor, et vnus grex exsurgere debebat, Io. X, 16. Respondit huic vaticinio, post disseminatam Iesu doctrinam per vniuersum, qua patet, terrarum orbem, euentus, nouique quotidie ex gentilibus, et Iudaeis ad ciuitatem Christianam accedunt inquilini, quorum numerus, ut in dies magis magisque augeatur, in votis habemus, Deum precari, ut durissimos Iudaeorum animos emolliat, quo sub huius pulcherrimae, et saluberrimae plantae tegmine secrete in vtram vis aurem recubare exoptent, desiderent, cupiant!

Fd 5611

ULB Halle
002 715 18X

3

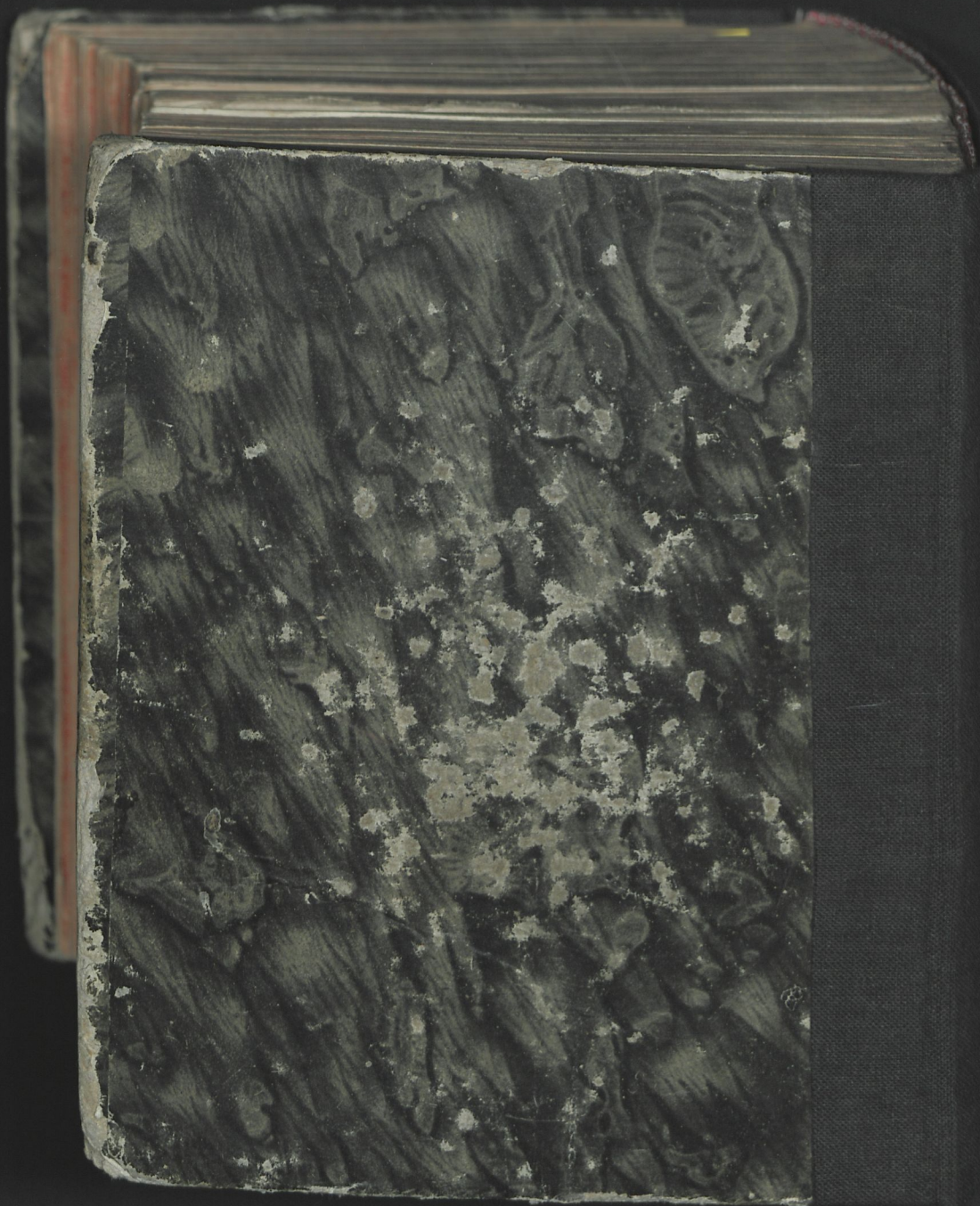

PH 306

VD 77

NC

DISPV TATIO PHILOLOGICA, 58
59
5L
DE
M E S S I A
INSTAR SALVBERRIMAE
PLANTAE NASCITVRO,
Ad effatum Ezechielis XXXIV. com. 29.
PRAESIDE, ET AVCTORE
IOANNE RVDOLPHO KIESLINGIO
D. ET PROF. PVBL. ORDIN.
H A B I T A
DIE XX. SEPTEMBR. A. R. S. MDCCLLVIII.
R E S P O N D E N T E
IOANNE CHRISTIANO BEVTNERO
FREYBURGENS. THVRING.
S. S. THEOLOG. CVLTORE. bg.
L I P S I A E
EX OFFICINA LANGENHEMIANA.